

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Румяна Стефанова Лютакова,
Катедра „Романистика“, Факултет по класически и нови филологии,
СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма: „Романски езици“ (Италиански език)

Тема на дисертацията: „Италианските заемки в българския език“

Автор: Евгения Кирилова Атанасова,

Със заповед № РД-38-314/01.07.2025 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм утвърдена за член на научно жури за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Евгения Кирилова Атанасова, докторант на самостоятелна подготовка към Катедра „Романистика“, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма: „Романски езици“ (Италиански език), а с Протокол №1/07.07.2025 г. от заседанието на научното жури съм определена да представя рецензия.

1. Общо описание на представените материали

Подаденият от Евгения Атанасова комплект материали е в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, като включва следните документи:

- пълен текст на дисертационния труд;
- автореферат на български и на английски език;
- автобиография в европейски формат (CV);
- заповед на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД-20-1065/10.06.2024 г. за зачисляване на докторантура на самостоятелна подготовка;

- заповед на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД-20-1157/25.06.2025 г. за отчисляване с право на защита;

- справка за изпълнението на минималните национални изисквания за образователната и научна степен "доктор" по чл. 2б от ЗРАСРБ, в която са представени за периода от зачисляването на докторантура (10.06.2024 г.) до отчисляването на докторантката (25.06.2025 г.) четири публикации на български и италиански език, две от тях под печат, с приложени служебни бележки;

- списък на научните приноси, включващ цялата научна дейност на докторантката, в който за периода от 2015 досега по темата на дисертацията фигурират общо 10 публикации на български и италиански език в наши и чужди издания, както и 13 участия в национални и международни научни конференции;

- доклад от направената проверка за плагиатство;

- декларация за оригиналност на дисертационния труд.

От прегледа на всички посочени документи заключих, че те напълно съответстват на нормативните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Представените публикации отговарят на минималните национални изисквания за научна дейност.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Евгения Кирилова Атанасова, родена през 1984 г., е завършила в СУ „Св. Климент Охридски“ специалност Италианска филология като бакалавър през 2007 г., и магистърска степен в програмата „Преводач-редактор“ на ФСлФ през 2008 г. От септември 2010 г. и понастоящем е асистент в специалност Италианска филология. През м. юни 2024 г. е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в Катедрата по Романистика на ФКНФ. По дисертацията си работи от години, което е видно и от публикациите и участията ѝ за предходния период. Има сериозен професионален опит като преподавател по италиански език, участва в многобройни проекти, активен член е на катедрата по Романистика.

3. Актуалност и значимост на проблематиката

Представеният дисертационен труд на Евгения Атанасова е сериозно научно изследване, посветено на италианските заемки в българския език – значима тема, предизвиквала интереса на различни учени у нас. По-старите студии на Л. Ванков и

Ив. Петканов от средата на XX в. са съсредоточени върху историята на италианското влияние в българския език. По-нататък се публикуват и изследвания върху някои професионални говори, черпили специализирани термини от италианския език. В последните години се засягат неологизмите от италиански произход като част от международната лексика.

Немногого публикации по този въпрос, точно и подробно описани от авторката, третират обаче само отделни проблеми на заемането от италианския и налагат осъществяването на единно и систематично проучване, което да проследи и актуалното развитие и да установи тенденциите в този процес. Именно това е постигнала Евгения Атанасова в своята дисертация. Представеният текст създава усещане за зрялост и обмисленост.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Трудът е с обем от 196 страници и е много добре структуриран и подреден, следва ясна логическа последователност, която спомага за реализацията на поставените цели: от общото към конкретните резултати. Състои се от: увод, четири глави, заключение и изведени приноси, ползвани източници, библиография и приложение.

Уводът е сравнително кратък, но строен и напълно достатъчен, като излага предмета, целите и задачите, които си поставя, приложените подходи, актуалността на проблема, корпуса и структурата на работата. Подложени на изследване са близо 600 лексикални единици, които предвид подробните им описания са представителни на брой за анализа и направените изводи. Фактът, че като главни източници за извличане на анализирани единици са използвани издадени след 1993 г. речници, показва, че изследването е ориентирано по-скоро в синхронен план, като разрез на настоящия състав на лексиката от италиански произход в българския, а при проследяването на някои исторически аспекти са ползвани и други лексикографски издания. В увода е включен като подраздел и изчерпателен преглед на българската научна литература в разглежданата проблематика – аргумент както за приемственост, така и за назрялата необходимост от цялостен, обхванат анализ на италианските заемки в българския език.

Първа глава е основополагаща по отношение на теоретичните постановки, върху които стъпва по-нататък разработката. Прави впечатление чувството за мярка, с което се характеризира цялостното изложение.

Обстойно, но без излишни залитания са представени ключови за работата термини, разглеждани в научната литература класификации на заемките и специфики на заемането. Точно е отразено съдържанието на понятия като *заемка и калка, ксенизъм, варваризъм, чуждица, екзотична лексика, интернационализъм*. Проследен е механизмът на заемането и гледните точки на различни учени за него, изяснени са термините *адаптация, асимилация и интеграция* и тълкуванията им при различни автори. Отделено е място на предложеното деление на заемките на *необходими и излишни*. Коректно са обхванати разнообразни мнения и интерпретации, но е изразена и личната позиция на авторката спрямо някои от тях. Особено важно е изясняването както на значението, с което се възприемат термините *италианизъм и италианска заемка*, заемащи централно място в дисертацията като обект на изследването, така и на състава на единиците, обхванати в тези категории. Ясно се разграничават етимологичните критерии за определянето на една единица като италианизъм (с. 17 – 20). Теоретичната рамка на труда, осигурена от първа глава, се допълва и от умело представените в края ѝ виждания на някои изследователи за причините, спецификата и значението на лексикалното заемане.

Изключително интересно и увлекателно написаната Втора глава, озаглавена „Италианският език и италианизмите в исторически план“, проследява влиянието на италианската култура по света през вековете, неизменно свързана и с италианското езиково влияние върху европейските езици, и в частност върху българския, предимно опосредствано, в динамичните времена и преплетените контакти на Балканите и Средиземноморието. Историческото развитие е съществена предпоставка за езиковото заемане. Действието на екстралингвистичните фактори, посочено и разяснено в Първа глава, се поставя в конкретната ситуация на италианския език.

Намирам за много уместно описанието на сферите, в които италианският е оставил своя най-значим езиков отпечатък поради водещото развитие на Италия в съответните области (финанси, изкуство, военно дело и др.). Именно те са онези, които определят както историческото развитие, така и инвентара на лексиката от италиански произход. Тук прозират широките познания на Евгения Атанасова за

историята и културата на Италия, а и не само. Живият разказ, разкриващ факти и събития, е подсилен от любопитни описания на „пътешествията“ на отделни думи (вж. напр. *банка* на с. 31, *пиано* на с. 52 и др.). Ценни и интересни конкретни примери за историята на някои заемки се срещат и в останалите части на труда.

Проследява се спецификата на заемането на италиански думи в българския. Точно и убедително са разяснени причините за непреките пътища на тяхното проникване, което е много характерно за италианското влияние в сравнение с това на другите езици, посочват се езиковите посредници и условията, при които става това. Историческият преглед на италианските заемки е от определящо значение за разбирането на тяхната специфика.

Трета глава поделя видовете италиански заемки по два различни критерия. На първо място се прави тяхната тематична класификация - естествено продължение на представените концептуални сфери в предишната глава, като са включени и съвсем нови думи, някои от които все още нерегистрирани в речниците. Преди това се споменават някои стилистични особености на италианизмите, т.е принадлежността им към терминологиите, професионалната лексика или разговорната реч.

Втората класификация касае групирането на италианизмите според пътищата им на проникване. Тя има приносен характер, тъй като систематизира италианската лексика по етимологичен признак, като идентифицира посредничеството на трети езици по пътя им към българския, разрешава някои неясноти и разминавания в данните за състава и произхода на италианизмите в различни лексикографски източници. Докторантката се е справила успешно с тази нелека задача. Щателно е проучен пътят на всяка една единица от италианския към българския, като заемките са класифицирани в зависимост от езика посредник, който в дадена епоха е упражнявал влияние върху нашия език. Така са обособени групи на думи от италиански произход, навлезли с посредничеството на гръцкия, турския, сърбохърватския, руския, френския, немския, румънския, както и на такива, проникнали последователно чрез повече от един език посредник. Въвежда се и понятието *множествена етимология*, което би могло да осигури необходимото обяснение при случаи на едновременно заемане от няколко езика. Отделено е внимание и на двойките етимологични дублети, както и на описанието на някои „криволичещи езикови пътешествия“, които ни разкриват многообразни

неподозирани сведения от най-различен характер (с. 72 – 79). Намирам анализите, представени в тази глава, за много ценни и значими.

Бих отправила все пак следните препоръки към тази част:

- да се прецизира подялбата, като се въведе точка 2.1. за преките заемки, които, макар и малобройни, са отделна категория и се противопоставят на непреките в посочената класификация;
- в идеалния случай, при евентуално публикуване на работата, би било добре да се посочват формите на етимона и тези в посредника.

Четвърта глава, „Семантично усвояване на италианските заемки в българския език“, се съсредоточава върху смисловото съдържание на италианизмите и промените в него. Определяна от авторката като централна за труда, тя съдържа конкретни данни за всяка отделна заемка и представлява съществена част от анализа в разработката.

Заетата лексика включва от една страна еднозначни думи, запазили номинативните си значения от езика-източник или навлезли с едно от значенията на многозначна италианска лексема. От друга страна, особено интересни са разгледаните случаи на полисемия в българския – резултат от последователно усвояване на повече значения на италианския етимон, от разширяване на първоначалната семантика или от нововъведения в семантичен план на българска почва или в език-посредник. Предоставените данни в този раздел биха могли да донесат голяма практическа полза в областта на чуждоезиковото обучение и лексикографията.

Детайлните описания, представени тук, са свидетелство за упорит труд, изискващ много време и търпение, наподобяващ прецизността при изработването на бродерия, за което Евгения Атанасова заслужава поздравления.

В заключението са формулирани много добре глобалните изводи за италианското влияние върху българската лексика, направени въз основа на цялостното научно изследване. Като важно положително качество може да бъде изтъкнато завършването на всяка глава с конкретно обобщение, в което се извежда накратко същността на съответния анализ.

Списъкът на използвана литература, разделен на източници и библиография, не е особено обемен, но съдържа достатъчно и добре подбрани заглавия, цитирани коректно в изложението.

Непременно следва да се оцени добавеното приложение в края на текста, илюстрация на корпуса, върху който е изградено проучването. То играе и полезната роля на показалец, тъй като към всяка от изредените лексикални единици са посочени страниците, където е описана, а това улеснява ориентацията в текста и добавя към работата и справочна функция.

Държа да подчертая доброто впечатление, което създава правилният, ясен и богат, на моменти изразителен български език, безупречните правопис и пунктуация, както и издържаният и точен научен стил, на който е написана работата.

4. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Напълно се присъединявам към дефинираните от Евгения Атанасова на с. 181 приноси на дисертацията, като в обобщение мога да ги формулирам по следния начин:

Самият труд представлява оригинален авторски принос, тъй като той е първото систематично, обстойно и самостоятелно изследване на италианските заемки в българския език. Към несъмнените приносни моменти могат да се отнесат:

- стройното изложение на теоретичните постановки, типологии и терминология в областта на езиковото заемане;

- добре организираното представяне на историческата картина на италианското влияние в световен мащаб и, в частност, върху българския език;

- изясняването на етимологичните аспекти и класифицирането на италианската лексика според пътя и на проникване чрез конкретни езикови посредници;

- щателното описание на семантичния развой на италианските думи при навлизането им в българския език;

- добре обоснованото разпределение на италианската лексика според сферите на употреба, което допринася и за разбирането на обхвата на италианското влияние;

- приобщаване към анализа и на неологизмите от италиански произход;

Резултатите от изследването биха могли да послужат както за научни цели, така и за практическо приложение в чуждоезиковото обучение и лексикографията.

Въз основа на изтъкнатите приноси на дисертационния труд на Евгения Атанасова горещо препоръчвам той да бъде публикуван, за да бъде достъпен за по-широк кръг читатели, изследователи и студенти.

5. Автореферат

Авторефератът отразява точно, вярно и изчерпателно съдържанието на дисертацията.

Заклучение

В заключение, предвид гореизложените безспорни достойнства и значимост на представения дисертационен труд, както и на личните и професионални качества на Евгения Кирилова Атанасова с пълна убеденост предлагам на научното жури да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма: „Романски езици“ (Италиански език)

25.08.2025 г.

Рецензент:

доц. д-р Румяна Лютакова